

Innhold

Forord til første utgave	5
Forord til andre utgave	6
Innledning	17
Oppbygning og innhold i boken	18
Arbeidsmodellen	19
Begrepsbruk	21
DEL 1	
SPESIALPEDAGOGISKE UTFORDRINGER OG MULIGHETER	23
Kapittel 1	
Vurdering. Et grunnlag for god tilrettelegging	25
Utredningsmodellen, en systematikk fra pedagogisk vurdering til sakkyndig utredning	26
Første trinn: Innhenting av informasjon om erfaring, bakgrunn og utvikling ..	28
Andre trinn: Pedagogisk basert vurdering. Praktisk utprøving av hypoteser om forutsetninger og behov	31
Tredje trinn: Funksjonsutredning	32
Grunnleggende informasjon ved oppstart	32
Pedagogisk basert vurdering og utprøving	33
Vurdering av læringsaktivitetens utfordring og tilpasning til forutsetninger ..	34
Vurdering av forutsetninger, behov og pedagogiske muligheter	34
<i>Single case-design</i> for å vurdere effekt	35
Aktivisere og vurdere erfaringer, ferdigheter og bakgrunnskunnskap gjennom praktiske oppgaver og samtaler	36
Vurdere læring av ord- og begrepskunnskap. Tankekart	36

Kunnskap om kategorier og semantiske nettverk.	
Mitt skip er lastet med	37
Vurdere begrepslæring gjennom kategorisering av bilder	38
Vurdere språkforståelse og kunnskap gjennom lytting, lesing og kontekststøtte	38
Normerte kartlegginger og tester	39
Kvalitative, dynamiske vurderinger i testing	40
Organisering av vurdering og oppfølging. Respons til intervensjon (RTI)	42
lgangsetting av intervensjon	44
Vurdering ved flerspråklighet	44
Erfaring og læringsmiljø	46
Vurdering gjennom flere språk	47

Kapittel 2

Utviklingshemming. Forutsetninger og tilrettelegging	48
Abstraksjon, kompleksitet og kognisjon	50
Trekk ved språkferdigheter	50
Pragmatikk	52
Tempo og automatisering	53
Tilrettelegging	53
Atferd og selvbestemmelse	56
Utviklingshemming og deltakelse i felles læringsaktiviteter	57
Utviklingshemming og flerspråklighet	58

Kapittel 3

Utviklingsmessige språkvanser. Forutsetninger og tilrettelegging	60
Kjernevanser ved utviklingsmessige språkvanser	61
Tilrettelegging ved språkvanser	63
Konkret og visuell støtte for forståelse og læring	65
Språkvanser og ordkunnskaper	66
Grammatikk og syntaks	68
Fonologi og fonologisk støtte	68
Kompleksitet	69
Repetisjon og aktiv utforskning	70
Utfordringer og muligheter ved flerspråklighet	70

DEL 2

SPRÅK, FLERSPRÅKLIGHET OG SPRÅKLÆRING 73

Kapittel 4

Språk og språkutvikling 75

Hva er språk, og hvordan læres det? 75

Flerspråklig utvikling 78

Er flerspråklig en risiko eller et fortrinn? 80

Er flerspråklig mer problematisk ved kognitive eller språklige vansker? 81

Utfordringer ved sekvensiell flerspråklig 82

Hva påvirker læring av og gjennom flere språk? 83

 Fysiologi 84

 Erfaring 84

 Alder 84

 Førstespråksferdigheter 85

 Identitet 86

 Miljø, pedagogikk og tilrettelegging 87

Kapittel 5

Flerspråklig tilrettelegging og læring 89

Behov og målsettinger i flerspråklig tilrettelegging 90

Trinnvis utvikling av ferdigheter og behov for flerspråklig tilrettelegging 91

Enspråklig eller flerspråklig opplæring? 93

Effekter av flerspråklig tilrettelegging 95

Morsmålsaktiviserende læring 96

 Flerspråklig aktivisering 99

 Forskning bak morsmålsaktiviserende læring 101

 Aktivering gjennom førstespråket kan gi bedre læringsmuligheter gjennom andrespråket 103

 Overføring og læring gjennom et nytt språk 105

 Skrift og overføring 107

Organisering og gjennomføring av en flerspråklig opplæring 109

 En arbeidsmodell. Tilrettelegging for arbeid med nye tema 111

 Organisering rundt et tema i skole 112

 Organisering rundt et tema i barnehage 113

Tilrettelegging for flerspråklig og morsmålsaktiviserende læring 114

 Forventninger om mestring og læring 114

 Oversikt og kontekststøtte som fremmer gjenkjenning 115

 Anerkjennelse av flerspråklig kompetanse 115

 Støtte for å bruke førstespråket 116

Samarbeid med foreldre	117
Tilpasse til foreldre	119
Boklesing og flerspråklig dialog hjemme	119
Foreldreveiledning	120
Parallelt arbeid med to språk i gruppe eller klasse	121
Språkhomogene grupper	122
Forarbeid med tospråklig lærer på førstespråket	125
Flerspråklig refleksjon. Bevisst utforskning av likheter og ulikheter	126
Oversetting	127

Kapittel 6

Utvikling av ordkunnskaper og opplæringspråk	129
Støtte for forståelse, aktiv deltakelse og språklæring	130
Ordlæring	133
Hva innebærer det å kunne et ord?	134
Nettverk av ord	135
Ordlæring tar tid	135
Ordkunnskap og lesing	136
Flerspråklighet og vokabular	137
Taksonomisk og tematisk ordkunnskap	138
Tre nivåer av ordkunnskap	138
Nivå 1, læring av høyfrekvente ord	139
Nivå 2, øke kunnskap om enkeltord	140
Nivå 3, dybdelæring av ord og innhold	141
Valg av fokusord	142
Planlegg bruk av ordene	142
Hvordan læres ord?	143
Erfaring og kunnskap som grunnlag for ordkunnskap	144
Bøker og ordlæring	145
Hva påvirker ordlæringen?	147
Forutsetninger ved den som skal lære	147
Tekstlige, språklige faktorer	148
Tid, mengde og kvalitet av eksponering	149
Tilrettelegging for ordlæring. Hva virker?	150
Tidlig intervensjon, med temarelaterte ord	151
Øke bevissthet om ordenes mening og bruk	152
Å holde fokus på ordene	152
Betydning av kontekststøtte	153
Ordlæring koblet til meningsfulle setninger	154
Dialog	155

Flerspråklig ordlæring	156
Ordlæring og overføring	156
Læring av nye ord på andrespråket	159
Aktiviteter og tilrettelegging for å styrke ordkunnskaper	160
Tankekart. Ord i nettverk av mening	160
Dialog og bevissthet rundt tankekartene	161
Tankekart som forarbeid og innledning	162
Tankekart for å undersøke og organisere ord, kunnskap og sammenhenger ...	163
Visuelle oversikter som tankekart	165
Sammenligne ord eller tema	166
Aktiviteter for å gjøre seg bevisst om og gjenkalle ord	166
Ulike behov for tilpasning av innlæringen	167
Ulike måter å støtte bevissthet om og minne for ord	167
Auditiv memorering. Nøkkelord	168
Undersøke semantikk og ontologi	169
Argumentere og forklare	169
Forbudte ord	169
Lete etter ord	169
Dagens ord	170
Lage fortelling sammen med utgangspunkt i kjente og nye ord	170
Spill og leker	171
Ordkort	171
Memory eller lotto med ord og bilder	172
Leke eller mime ord	172
Brettspill	172
Kryssord	173
Spill med bilder	173

Kapittel 7

Fra ordkunnskaper til språk brukt i refleksjon og problemløsning	174
Fra læring av fraser til avansert, reflekterende språkbruk	175
Aktiviteter for å utvide språkferdigheter	177
Språklæring gjennom intervjuoppgaver	177
Språklæring fra bøker og lesing	178
Valg av bok	179
Høytlesing og dialog	179
Effekter og gjennomføring av boklesing	180
Videre arbeid fra bøker og fortellinger	182
Elevsamtaler fra tekster	183

Gjentatt høytlesing og dialog som metode i språklæring	183
Målsetting	183
Forberedelse	184
Gjennomføring	185
«Fra ord til orden». En trinnvis metodikk for oppbygging av avanserte språkferdigheter	187
Arbeid med språkferdigheter i fire nivåer	189
Nivå 1 Aktivisere erfaring, utforske ordkunnskaper og kategorisering	191
Nivå 2 Beskrive situasjoner og handlinger	194
Nivå 3 Beskrive utfordringer eller oppgaver, og mulige løsninger	195
Nivå 4 Konsekvenser og slutninger	195
Bruk av ferdigheter og strategier i nye sammenhenger, tema og fag	196

Kapittel 8

Dialog som støtte for mestring og læring	198
Tilpasning og stigende utfordringer	199
I grupper må tilrettelegging aktivisere alle	201
Eksempler på tilrettelegging og dialog i læringsaktiviteter	202
Støtte for motivasjon og opplevelse av mestring	202
Motivasjon for å delta i aktivitet og dialog	203
Språkform og grammatikk	203
Dialog om et ord	204
Tolke ord i sammenheng med kontekst	204
Utforskning av språkbruk og kunnskap	205
Utforske kunnskap og sammenhenger	206
Utvide videre	206
Undersøke og bevisstgjøre om hovedbudskap og innhold (eksempelvis i en bok, en tekst eller en film)	206
Utvide forklaring	207
Andre utfordringer	208
Hjelp til å koble til bakgrunns erfaring	209

DEL 3

TILRETTELEGGING OG TILPASNINGER

I SPESIALPEDAGOGISK OG FLERSPRÅKLIG OPPLÆRING	211
--	-----

Kapittel 9

Tilrettelegging for deltakelse og inkludering	212
Alle trenger vekslning mellom felles, gruppe- og individuell oppfølging	216
En arbeidsmodell for inkludering og arbeid med nye kunnskaper	218

Samarbeid og koordinering	220
Tilrettelegging som fremmer deltakelse i felles gruppe og klasse	221
Individuelle tilpasninger som kan styrke utbyttet av opplæringen i ordinær gruppe	222
Et eksempel på tilrettelegging for deltakelse for en elev med utviklingshemming	223
Deltakelse støttet i flerspråklig tilrettelegging	225
Foreldresamarbeid for inkludering	225

Kapittel 10

Erfaring, kultur og språk. Mangfold og mulighet for læring	227
Formidling og mening	228
Kultur. Fellesskap og variasjon	228
Samarbeid med familier	230
Forkunnskaper – en start og støtte for meningsfull læring	231
Erfaring som mulighet eller konflikt	232
Bygg læring på gjenkjennelig kunnskap	233
Aktivering fra konkret kontekst	233
Tilrettelegge for å aktivisere	234

Kapittel 11

Forarbeid. Læring med turbostart	237
Priming-effekter	238
Priming og overføring mellom ulike språk	239
Effekter av forarbeid	240
Forarbeid som studieteknikk	241
Forarbeid som del av vurdering	242
Flerspråklig forarbeid	243
Forarbeid i samarbeid med foreldre	244
Bøker, tekst og høytlesing som forarbeid	245
Planlegging som forarbeid	246

Kapittel 12

Fra konkret erfaring og kontekst til begrepskunnskap	248
Kontekst som støtte for mening og minne	251
Indre faktorer som kontekststøtte	251
Ytre faktorer som kontekststøtte	251
Bilder og visuelle fremstillinger	252
Språklig kontekst	254

Utvikling av begreper og begrepssystemer	254
Sammenheng mellom begreper og ord	256
Tematiske og taksonomiske begrepssystemer	257
Formidlet læring og læringsfremmende dialog	259
Nonverbal formidling	260
Språklig formidling og støtte for begrepslæring	261
Tilpasning av formidling og dialog	262
Tilrettelegginger for begrepslæring	264
Bygge opp motivasjon og utvide ferdigheter	266
Systematisk begrepsundervisning	267
Begrepslæring gjennom samhandling i lekeaktiviteter	268
Praktiske eksperimenter	269
Spill i begrepslæring	269
Læring fra erfaringer med praktisk arbeid	270
Tankekart	270
Tegne	271
Kategorier i matematikk	271
Språklig utforskning av begreper	272
Diskusjon om påstand	273

Kapittel 13

Støtte i oversikt og struktur	275
Ytre struktur	276
Forhåndsversikt	276
Visuell forhåndsversikt med gjennomgang	277
Individuelle behov	278
Tankekart som oversikt og struktur	279
Struktur i oppgaver	280
Støttestruktur for å gjennomføre oppgaver	282
Bruk av bilder i oversikter	283
Indre struktur	283

Kapittel 14

Gradert støtte	285
Gradert støtte som tilpasning i ordinær gruppe	286
Eksempler på gradert støtte	287
Visuell, gradert støtte	288
Struktur som støtte	289
Gradert utfordring på tekst	290
Skriftlig eller muntlig fortelling med gradert visuell støtte	291

Språklig, gradert støtte	291
Fra kontekststøttet til akademisk, taksonomisk språk	291
Dialog	293
Førstespråk	293
Trinnvis læring ved kognitive eller språklige vansker	294
Analysere og planlegge hva som skal læres	295
Bevisst læring	295
Begynne med å vekke interesse og støtte imitasjon	296
Lære i en kjent sammenheng først	296
Trinnvis bruk av kontekstuell hjelp	297
Dele opp arbeid med en oppgave	297
Skrive en fortelling eller oppgave	298
Lik tekst, ulike oppgaver	298
Referanser	299
Stikkord	323